

Kortárs úti dalok, ősi formában

Zsille Gábor verseskötete talán útirajz. Talán nem. A címe, a *Tranzit Felvidék* ilyesmit sugall. A „tranzit” kifejezés egyébként (leginkább) „át”, „keresztül” jelentéssel bír, például „átmenő forgalom”, vagy itt inkább „átutazás”. Mit gondol tehát az (egyelőre még) gyanútlan olvasó, aki a köteten át tett tranzitútjának előtte van? Hát ezt. Hogy a költemények egy ilyen út (esetleg ilyen utak) lenyomatai, s őt is egy ilyenre hívják. Meg azt, hogy ez egyelőre nem biztos.

Ami biztos, az az, hogy egy utazásra először *el kell indulni*. Egyáltalán: valahova. Akár a Felvidékre. Már ahhoz, hogy meg tudjunk *érkezni*. Tehát először IND. És abból lesz az ÉRK. Nos, a könyvet kinyitva az a meglepetés fogad mégis, hogy a kötetet az utóbbi nyitja. Utazásunk az érkezéssel indul. Hogy aztán rögvest kiderüljön: ha utazásról van is szó, mindenképp áttételesebben kell érteni.

Zsille Gábor nem kertel: egy bevezető versben, melynek címe nincs, ezzel is ki-mutatva ezt a jellegét, tömören megmondja, miért is tranzit a Felvidék éppen úgy, mint a világ dicsősége a közismert szállóigében: *Sic transit gloria mundi*. Mert elmúlik. A határok lezárulnak, az utazások nem lesznek. Vajon az útra kelés elveszésének útikönyvébe fogtunk bele? Az olvasónak mégiscsak van itt IND., mégpedig ez:

*Lesz majd egy pont, amikor elfogynak
a megírható élmények, utak,
s hiába nézed, a határ zárva,
karanténban minden alakulat,*

*térképed új célokat nem mutat,
a folytatásról semmit sem tudni,
az elmúlás hódít – így tranzit a
Felvidék és a gloria mundi.*

Ám ez a jövő. Mi viszont a múltba repülünk, az *Első út* ciklussal kezdetét veszi az utazás (megérkezvén). Rögtön egy párkányi krémesevő verseny idilljével – amely műfaj ábrázolásához a szerző nagyon is ért. Egyszerű, profán szavak és mondatok, nagyon emberi és átélhető képek ábrázolják a felszabadult vidámságot. És rögtön meg is jelenik (a bevezető elmúlásra figyelmeztető sorainak opponenciája

okán) az üzenet: ezek a kis, örömteli élmények nagyon fontosak. Mert egyszer csak elfogynak, nem lesz több. Gyűjtsük, ameddig lehet! És becsüljük meg!

A kötet persze nem csak idillekből áll. Akadnak kimondottan szomorú, lehangoló emlékek és gondolatok. Igen, gondolatok, amik egy adott helyen ötlöttek fel, annak hatására, és váltak ugyanolyan szuggesztív, maradandó emlékké, mint a kézzelfoghatóbb élmények. Sok esetben a szerző nem tesz mást, csak leírja őket. A fent említett módon, egyszerűen. Ilyen például a *Poprád* a 82. oldalon vagy a *Felsőszemeréd (1)* az 50.-en. Vagy a 70. oldalon:

KASSA (1)

*„A Rákóczi sírja most zárva van.
Nekem kéne kinyitni, de most nem.
Mert most képeslapokat árulok.
Majd akkor, ha a pultot lemostam.*

*Négyen nem mehetnek be, hogyisne.
Csakis csoportban, az meg öt ember.
Hívjanak valahonnan még egyet.
Vagy várjanak. Várjon türelemmel.”*

Szándékosan választottam három, a könyv terében távoli verset, érzékeltetni, hogy nem alkalmi jellegűek. Az egész könyv olvasásának fényképalbum-lapozgató hangulata van. És ebből fakadó nosztalgikus jellege.

De ez még nem a non plus ultra. Jitka – ritka (*Érsekújvár (2)*). Zsille megengedi magának, hogy egyszerűen csak verset írjon, egy adódó „ziccer”, rímpár kedvéért – a szó klasszikus értelmében – megénekeljen valakit. Pusztán csak a szavakkal való játék örömeért, amit, mintegy mellékesen, nekünk, olvasóknak is átad. Aztán hagyja a verset költészetté emelkedni. Jitkáról szól, de valójában erről a játékos, életteli örömről. Hedonista magatartás. A szavak, a verselés szeretete és önfeledt megélése. És igen, nincs különbség egy önfeledt krémeszabálás és egy vers megírása (ad absurdum csak elolvasása) közt! Az élet szeretete, a költészet szeretete, etc...

(Időnként) banális emlékképekből áll össze így, a kötet élén óvó intelemnek, mint szintén banális „bölcsek kövének” segítségével, Zsille Gábor költői varázslatával (nem, nem holmi bűvészmutatvánnyal) egy korántsem banális verseskötet. Knédlik, kis gyávaságok, szerelmek, könnyelműségek, rácsodálkozások, és fájdalmak, krémesek és rémesek: az élet. Ebben persze segítségünkre van, hogy sajátosan közép-európai élményanyag, sajátosan közép-európai szemmel nézve – és az olvasók is nagy valószínűséggel azok.

Mivel emlékek, életdarabok, helyekhez, élményekhez fűződő gondolatok, érzések Párkánytól Bártfáig – egy-egy darab – rengeteg téma merül fel. Zsille elénk tárja őket, s mivel legtöbbször megtalálja az ember a közös magot, a saját életének, élményeinek hasonló darabját, azonosul. Elgondolkodik. A témát már ő bontja ki, az olvasó, a saját szempontjából vizsgálva, mérlegelve immár a saját viselt dolgait. Mert ki ne ismerné a lődörgést a falusi utcán, mikor nincs autó és nincs több busz sem? (*Eperjes*). Nyugodtan állíthatom, hogy sokáig el lehet bívelődni egy rövid kis verssel – mert így szemlélve nem rövid.

Aztán vannak látszatra kiálló darabok, mint a *Dunaszerdahely* (2) és (3), ahol irodalompolitika, sőt, egyszerűen csak politika keveredik a többi, egyébként effélé-től mentes szövegek közé. Egy régi barátot irodalmi szakmai véleményéért perbe fognak, meghurcolnak. Zsille pedig állást foglal (már pusztán azzal, hogy megírja, hogy felháborodik rajta). Lehet ezt ideológiai állásfoglalásnak venni, de mélyebben ez Zsille Gábornak, az alkotónak és embernek a szembenállása minden ilyesféle bántással, agresszióval szemben. A kimondatlan (ismét csak az olvasóra bízott megfogalmazni való) kérdés: ugyan mért nem lehet egymást békén hagyni, véleményét tiszteletben tartani, legalább annyira, hogy hagyjuk nyugton élni, és esszük örömmel az ebédünket, élvezzük (vagy kevésbé) házasságunk, netán aktuális liezonunkat? Elvi ellentéteinket pedig meghagyni azokra a fórumokra, ahol méltósággal megválaszolhatók vádak, kételyek, ad absurdum tisztázhatók is.

Talán nem véletlen, hogy Petőfi utazás közben írt versei jutnak eszembe, ahol szép számmal fordulnak elő csárdák, ilyen-olyan egyéb szállások, barnalányok, jó (és rossz) borok, finom ételek és ellenkezőleg, sőt, mindkétféle táplálék időszakos hiánya, etc. Petőfi is életigenlő volt, bár verseiben az akorban divatos mélabú sokszor borong – ám hányszor is derül ki, hogy a nagy élet-csalódás, bár-meghalnék-nyavalygás mögött csupán egy huncut szempár lapul? Zsille Gábor is rengeteget utazott, utazik, és aki úton van, azzal több *megjegyzendő* történik. Ő pedig nem rest ezeket számontartani, és előhúzni a kincsesládából, akár csak egy baráti csevegés közben adomaként, vagy versbe foglalni, és életművébe illeszteni. A hasonlóság még ha csak ennyi is, de ez fontos hasonlóság.

Fontos adalék az alkotói motiváció teljesebb megértéséhez, ám mégsem a könyv legelején, hanem csak Kajalnál, de a költő származására fény derül, előbukkannak a helyi Zsillék, a távoli rokonok. A távoli rokonság, akikkel, mivel sokadfokúak, tulajdonképp „egymáshoz semmi közünk”, megint kibont egy újabb téma- és mondanivaló-csokrot, ahol a szerző ismét csak kevesebbet időz, mint az olvasó. Különös dolog ez, az információ korában, amikor a távolság nem akadály, interneten másodperc tört része alatt érkezik meg a levél, a videóchat pedig teljesen szinkron: látjuk, halljuk egymást azonnal. Költőnk nem keres és nem ad megoldást, nem próbál többet, mint amire képes lehet, de amit a minimumnak ítél:

KAJAL (1)

*A hajszal- és központi gyökerek.
Az ő apjuk és az én nagyapám
sokadfokú unokatestvérek
voltak. Messzi rokonok, magyarán*

*egymáshoz semmi közünk. Heléna
néni, Béla bácsi, Lajos: Zsille
mind. Kilencszáztízíg mi is itt. S most
Budapest. Képemről a bőr sül le.*

KAJAL (2)

*Képemről a bőr sül le, mennyire
nem értjük egymást – nem értem őket.
Nyelvünk közös, de a világ már nem:
ezer különböző élmény, ötlet,*

*a félmúlt és a jelen árkai.
Ez nem a falu–Pest szembenállás.
Azt hiszem, az ő életük tisztább.
Évekig kell ingáznod, hogy átlásd.*

Csakhogy nem ingázol évekig, jól tudjuk. Gyorsan élsz, és nem érsz rá erre. Ez kortársi probléma. Másrészt Zsille időt szakít. Kis időket, útközben. Például egy régi, kiszáradt kútnál, még mindig Kajalon, hogy meglássa az üresben a benne lévőket: lyukas szitától az egész évszázadig. Ezt nem lehet úgy, hogy nem állsz meg.

Az Első út Sztrecsény váránál véget ér. És azt mondja nekünk a tövében autózva a költő, pedig csak meleg ásványvizet vagy mentolos csokit emleget, hogy útközben van kellemes és kellemetlen, elhunytak emlékétől két korsó sörön át az élő, szorgos jelenig (*Kajal (3)-ban*), de „...mindez / olyan szépen megfért egymás mellett.”

Még három út következik. Hasonló módon megírva-megélve, mint az első. Nem, szó sincs önisméltésről. Nem is lehetnének ismétlődések, hiszen – jól tudhatjuk a saját emlékeink alapján – minden helyen, minden emlék más. Csak oda való, csak onnan való. Az egyik helyről született gondolatok szintén. Még akkor is, ha mindkét (három, négy, tíz, száz) helyen szerelem volt, alkony, csodás lombkorona vagy egy irodalmi nagyságunk emléke. Végig újdonságokkal szolgáló útirajz tehát a kötet. Bár minden ismerős. Vagy nem, de olvasván a verseket azzá válik.

Ugyan nem szándékoztam eredetileg olyan száraz dolgokkal foglalkozni, mint a kötet, a versek szerkezete, pár gondolatot mégis lejegyeznék, tekintettel arra,

hogy fentebb „Zsille Gábor költői varázslatát” említettem. Mert ahhoz ez is szervesen hozzá tartozik. A kötet felépítése szabályos, szemmel láthatóan tudatos építkezés eredménye. Ciklusok gyanánt négy Útra van bontva, a versek pedig alakra egyformák: két négysoros versszak mindegyik, amely sorok ütemhangsúlyosak, három ütemű tízesek. A tízesek beosztása 4-4-2, és a fül egy sajátos, Zsille Gáborra jellemző, minden sor végén ereszkedő dallamként hallja őket.

A *Magyar Néprajzi Lexikon* szerint ez a 4-4-2-es, tízes sor a balladákban, dalokban közepesen kedvelt (ami viszont azt is jelenti, hogy használják bennük), leginkább a komolyabb hangvételűekben. Nem akarok túl messzire vezető következtetéseket levonni ebből, de az tény, hogy a *Tranzit Felvidék* versei ilyen módon ráénekelhetők a „Nagyabonyban csak két torony látszik”, vagy a „Túl a Tiszán farnagnak az ácsok” dallamára. Abban pedig bizonyos vagyok, hogy ez is hozzájárul a versekből (akár összességükből) érezhető erőhöz.

Érzékeltetendő ezt (és egyúttal a Petőfi bizonyos verseivel való, fentebb emlegetett hasonlatosságot is) a *Második út* nyitó versét szeretném itt felmutatni:

TALLÓS (1)

*Hogyan vághatnék az országútnak,
amíg a csókodtól meleg a szám,
a plébánián hogyan kérhetnék
szállást, hidegvért színlelve, lazán,*

*hogyan vergődnek át gyalogszerrel
a csalás szívemig érő gazán,
hová érkeznek, milyen városba,
amíg a csókodtól meleg a szám – –*

Próbálják ki, és énekeljék! Észre fogják venni, hogy a műveket jellemző tartalmi, fogalmazásbeli (itt szóhasználatot is értek) kortársiság, és ez a magyar múltba nyúló forma bár első hallásra ellenpontozzák egymást, a valóságban most is természetesen állnak együtt. Ennek oka lehet a rájátszás hiánya, ami igen jó döntés volt.

Így vezetnek minket ezek az énekek át a Felvidéken, ahová megÉRKEztünk: állomásaink (ugrálva az emlékek idejében) Párkány, Komárom, Érsekújvár, Dunaszerdahely, Kajal, Sztrecsény vára, Tallós, Eperjes, Gúta, Nagysurány, Nyitra, Hontvarsány, Vágfarkasd, Szímó, Vágsellye, Alsósztergova, Felsőszemeréd, Dömeháza, Korpona, Dobronya vára, Dobrováralja, Zólyom, Selmecebánya, Körmöc, Beszterce határa, Rózsahegy, Alsókubin, Bodrogszög, Kassa, Rozsnyó, Várhosszúrét, Csucsom, Krasznahorka, Poprád, Ólubló és Bártfa.

Állomásaink egyszer látott ismerősök és sokszor látott barátok, mindenütt más ételek, idehozott vagy itt lelt szerelmek, a magyar múlt jelei, a magyar múlt alak-

jai, és a szlovákiai magyar most, esték, nappalok, hajnalok ennek a határában és annak a tövében, és minden visszalapozható csoda, vagy földhözragadt érzet.

Itt célszerű megjegyezni, hogy ez sem lényegtelen tulajdonsága a könyvnek, ennek a versanyagnak, hogy visszalapozható. Könnyedén újrajárható, akár cikázva a megérkezétségben. És érez is rá vágyat az olvasó. Mert a könyv végén indulunk. Ott az IND. Hogy hová? Minden különösebb okoskodás helyett mondja el a záróvers – nem hiszem, hogy jobban ki tudnám fejezni:

*Idegen város, idegen alkony,
kivirágzik a fakó sétatér.
A szállodában nincs üres szoba.
El sem kezdődött, máris véget ér.*

*Másoknak milyen egyszerű minden,
milyen könnyedén jönnek a szavak!
Elnyel az éjjeli busz. S lábnyomom
befonja a sötét, mint iszalag.*

De mégsem ezzel a szép és szomorkás nyolc sorral zárnám ezt az írást. Hanem a *Tranzit Felvidék* kötet ennek fényében még súlyosabbá váló egyik legszebb, önmagában is legerősebb versével, az *Ólubló*val. Azt hiszem, nem szorul magyarázatra:

ÓLUBLÓ

*Ide-oda hiába bolyongtam,
az a baj, barátaim, az a baj,
nem bukkant elém, amit kerestem
kilenc, tíz, harminc éve és tavaly:*

*a Krúdnyál olvasott Felvidék,
mit elképzelttem magamnak Pesten,
talán sohasem volt, vagy már elmúlt,
vagy csak rossz helyen, rosszul kerestem.*

(Zsille Gábor: *Tranzit Felvidék*. Magyar Napló Kiadó, Budapest, 2022)